

ANLAM BİLİM BAKIMINDAN KUR'AN-I KERİM'DE " وَجْهٌ " SÖZCÜĞÜ

THE EXAMINATION OF THE "WACH" STATEMENT IN THE QURAN IN TERMS OF SEMANTICS

Mesut IŞIK

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi
Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü
Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Ağrı-Türkiye
misik@agri.edu.tr

Atıf gösterme: Işık, M. (2017). Anlam Bilim Bakımından Kur'an-ı Kerim'de " وَجْهٌ " Sözcüğü, *Universal Journal of Theology*, 2 (1), 85-96.

Geliş Tarihi:
18 Şubat 2017
Değerlendirme Tarihi:
19 Şubat 2017
Kabul Tarihi:
26 Mart 2017

Öz: Bu çalışmada, وَجْهٌ sözcüğünün gerçek ve mecaz anlamları anlambilim bakımından ele alınmıştır. Bu kelimenin Kur'an-ı Kerim'de sekiz farklı anlamda kullanıldığı tespit edilmiştir. Diğer taraftan bu sözcüğün içinde bulunduğu on dokuz deyim tespit edilerek bunların deyimleşmesine etki eden unsurlar üzerinde durulmuştur. Deyimlerin tahlilleri yapılarak muhtemel manaları incelenmiştir. Bu deyimlerin Türkçedeki benzer kullanımları bulunarak iki dildeki deyimsel kullanımların mukayesesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, yüz, vech, yön, anlambilim, sözcük

© 2017 UJTE
E-ISSN: 2548-0952
Tüm hakları saklıdır.

Abstract: In this study, the real and metaphoric meanings of the word "wach/ وَجْهٌ" were tackled in terms of semantics. It has been found that this word is used in eight different meanings in the Quran. Moreover, nineteen phrases in which this word is found have been identified. The factors affecting the idiomization of these expressions are emphasized. The statements were analyzed and their possible dimensions examined. These idioms have been used to compare the idiomatic uses of the two languages, by means of finding similar uses in the Turkish language.

Keywords: In Quran, semantics, wach word, in terms of semantics, examination

1. Giriş

Kur'an-ı Kerim eksenli bu filolojik çalışma, lafızların sözcük ve deyim düzeyindeki tahlilleri yapılarak, ilahi mesajın bir nebze de olsa anlaşılmasını sağlama amacına yönelik kaleme alınmıştır. Nitekim dil, mana deryalarının derinliklerindeki derin anlamları bulup su yüzüne çıkarmada hayati önemi haiz bir araçtır. Arap dili ise ilahi muradın anlaşılmasında ve aktarılmasında önemli rol oynayan temel bir vasıtaadır.

Anlam bilim, lafız-mana ilişkisini ele alarak anlamı inceleyen bilim dalı demektir (Aksoy, 2015, s. 40). Arapça karşılığı "‘ilmu'd-delâle", İngilizcesi ise "semantics" olan anlam bilimin en temel işlevi, kelimelerde zamanla meydana gelen anlamsal değişiklikleri incelemektir. Söz konusu kelimelerin gerçek, mecaz, yan anlam; kelimedeyken meydana gelen anlam genişlemesi, anlam daralması

ve anlam kayması gibi konuları ele alarak kelimenin gerçek anlamının dışında kullanılmasına etki eden edebi söz sanatlarından teşbih, kinaye ve istiareyi inceler (Asutay, 2013, s. 27; Cevizci, 2003, d. 424; Teyfur, 2016, s. 12). Öte yandan sözcüklerdeki ad aktarması, bağlam, çok anlamlılık, eş anlamlılık ve zıt anlamlılık konuları da anlam biliminin inceleme alanına girmektedir (Aksan, s. 8).

2. وَجْه Sözcüğünün Etimolojisi

وجه sözcüğü "yüzüne vurdu, reddetti, değerli oldu, bilindi ve tanındı" (el-Humsî ve Danâvî, 2015, s. 1185) anlamlarındaki وَجْهٌ/وَجْهَةٌ fiilinin mastarı olup çok anlamlı bir kelimedir. En temel anlamı "insan organı olarak yüz ve çehre" dir (el-İsfehânî, C. I, s. 248). "Herhangi bir şeyin ön kısmı, söz için kastedilen anlam, toplulukta önemli birey, bir şeyin aynısı/kendisi/zatı, zaman için başlangıç/baş, olay ve eylemler için alışılacağı, sıfat, yeryüzü için yüzey, yön, konu, durum, kalp, manzara, taraf, niyet, sabah namazı ve doğruluk" gibi anlamlar ise وَجْهٌ sözcüğünün yan ve mecaz anlamlarındandır (İbn Manzûr, 2013, C. IX, s. 228-229; Ebu'l-'Azm, 2013, C. IV, s. 3508).

Sözlük anlamlarından da anlaşıldığı gibi وَجْهٌ kelimesinin gerçek anlamı "organ anlamındaki yüz ve çehre" olup geriye kalan bütün diğer anlamlar bu sözcüğün yan ve mecaz anlamlarıdır. İşte tam da bu konuda anlambilim devreye girerek bu kelimenin gerçek anlamında mı yoksa yan veya mecaz anlamında mı kullanıldığını inceler. Yan anlamında kullanılmışsa gerçek anlam ile yan anlam arasındaki benzerlik yönünü araştırır. Mecaz anlamında kullanılmış ise sözcüğün mecaz anlamında kullanılmasına etki eden istiare ve kinaye söz sanatlarını irdeler.

وجه sözcüğünün incelendiği bu çalışmada kelimenin geçtiği ayet örnek olarak verilmiştir. İlgili ayetlerin mealleri ise "Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir" isimli çalışmadan alınmıştır. Yapılan tarama sonucu وَجْهٌ sözcüğü türevleri ile beraber yaklaşık yetmiş sekiz defa geçmektedir ('Abdülbâkî, 2007, s. 750-752).

3. وَجْه Sözcüğünün Kelime Düzeyinde Kullanımları

Yüz Anlamında

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ﴾

"Ey iman edenler! Namaz kılmaya kalkacağınız zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi yıkayın (Maide 5/6)."

Değerlendirme: Yukarıdaki ayette açıkça anlaşıldığı üzere وَجُوهٌ "yüzler" yani gerçek anlamında kullanılmıştır. Bilindiği gibi Türkçede yüz "başta, alın, göz, burun, ağız, yanak ve çenenin bulunduğu ön bölüm, sima, çehre, surat" anlamlarına gelmektedir (Akalin ve Diğerleri, 2011, s. 2630.).

Yön Anlamında

﴿وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِنَّهُ لَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ﴾

"Her nereden (yola) çıkarsan yüzünü Mescid-i Harâm tarafına çevir (Bakara 2/149)."

Değerlendirme: Bu ayetteki "yüz" sözcüğü, yüz insanın görünen kısmını teşkil ettiği ve yönelmek eylemi de yüzü çevirmek suretiyle gerçekleştiği için mecaz yoluyla "yön" anlamında kullanılmıştır (ez-Zemahşerî, 2009, C. II, s. 421). Nitekim Arapçada وَجْهٌ / وَجْهَةٌ (cihet/yön) kelimelerinin kök harfleri aynıdır (Efendi, C. VI, s. 5611). Türkçede yön "veche, taraf, belli bir noktaya göre olan yer, bir yere gitmek için izlenen yol, istikamet" anlamlarına gelmektedir (Akalin ve Diğerleri, 2001, s. 2609).

Baş/Başlangıç Anlamında

﴿وَقَالَتْ طَائِفَةٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ آمِنُوا بِالَّذِي أُنزِلَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَجْهَ النَّهَارِ وَاکْفُرُوا آخِرَهُ﴾

"Ehl-i kitap'tan bir grup şöyle dedi: Mü'minlere indirilmiş olana, gün başlarken iman edip günün sonunda inkâr edin (Ali 'İmrân 3/72).

Değerlendirme: "وَجْهَ النَّهَارِ/الدَّهْرِ" gibi zamansal ifadelerle kullanıldığında "baş" anlamına gelir (Ebu'l-Azm, 2013, C. VI, s. 3508). Nitekim ele aldığımız ayette de "günün başında" anlamında kullanılmıştır (Ebu's-Su'ûd, C. II, s. 49). Türkçede ise "baş" sözcüğü "hafta başı, aybaşı ve yılbaşı" gibi zamansal ifadelerle kullanıldığında "başlangıç" manasına gelmektedir (Akalin ve Diğerleri, 2001, s. 264.).

Doğru/Gereğince Anlamında

﴿ذَلِكَ آدْنَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِالشَّهَادَةِ عَلَىٰ وَجْهٍ﴾

"İşte bu, şahitliği gereğince yapmalarını sağlayacak (Maide 5/108)..."

Değerlendirme: Ayetteki عَلَىٰ وَجْهٍ ibaresi lâfzen "yüzü üzere" olup deyim olarak "olması gerektiği şekilde, doğru ve tam olarak" anlamlarına gelmektedir. Şahitliğin yerine getirilmesinde kullanılan وَجْهٌ kelimesi insanın en değerli biyolojik organı anlamındaki "yüz" den istiare ile zımnen "Nasıl ki yüz insan vücudunda belirgin ise ve insanı hemcinslerinden farklı kılıyorsa siz de hakikati ayan beyan ortaya çıkaracak bir şekilde şahitliği yerine getirin" anlamına gelmektedir (İbn 'Âşûr, C. XII, s. 93)."

Rıza/Hoşnutluk Anlamında

﴿وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْعَدْوَةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ﴾

"Rablerinin rızasını isteyerek sabah akşam O'na yalvaranları kovma (En'âm 6/52)!"

Değerlendirme: Ayetteki وَجْهٌ kelimesi mecaz yoluyla "Allah'ın kuluna yönelmesi" şeklinde "rıza/hoşnutluk/memnuniyet" anlamlarında kullanılmıştır (İbn 'Âşûr, 1997, C. XV, s. 305). Türkçede rıza "razı olma, isteme, istek, hoşnutluk ve memnuniyet" anlamlarına gelmektedir (Akalin ve Diğerleri, 2001, s. 1979).

İlgi/Alaka Anlamında

﴿أَقْتُلُوا يُوسُفَ أَوْ اطْرَحُوهُ أَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ﴾

"Yusuf'u öldürün veya onu (uzak) bir yere atın ki babanızın teveccühü yalnız size kalsın. Ondan sonra da (tövbe ederek) salih kimseler olursunuz (Yusuf 12/9)."

Değerlendirme: Mealde "teveccüh" olarak tercüme edilen وَجْه sözcüğü "sevgi, ilgi-alaka, yönelme ve değer verme" anlamlarına gelmektedir (ez-Zemahşerî, a.g.e., C. II, s. 421).

Zat/Kendi Anlamında

﴿وَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ﴾

"Allah ile birlikte başka bir tanrıya yalvarma! O'ndan başka tanrı yoktur. O'nun kendinden başka her şey yok olacaktır (Kasas 28/88)."

﴿وَيَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ﴾

"Azamet ve kerem sahibi Rabbinin zâtı ise baki kalır (Rahman 55/27)."
Değerlendirme: Ele aldığımız iki ayette parça-bütün ilişkisinden dolayı وَجْه sözcüğü zât/kendi anlamında kullanılmıştır (Ebû Hayyan, 2001, C. I, s. 530). Çünkü yüz, biyolojik olarak insanın en temel karakteristik özelliğini yansıtmaktadır. Dolayısıyla bir kimsenin yüzü, "bizzat o kimsenin kendisinden" kinayedir (İbn 'Âşûr, a.g.e., C. XXX, s. 295). Türkçede ise kendi sözcüğü "Kişilerin öz varlığını anlatmaya yarayan dönüşlülük zamiri, zat, kişinin özel olarak vurgulandığını anlatan bir söz" anlamlarına gelmektedir (Akalin ve Diğerleri, 2001, s. 1386).

Kible Anlamında

﴿وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾

"Doğu da Allah'ındır batı da. Nereye dönerseniz Allah'ın zâtı oradadır. Şüphesiz Allah (zat ve sıfatlarında) sınırsızdır, çok bilgilidir (Bakara 2/115)."

Değerlendirme: Bu ayetteki وَجْه sözcüğü kible anlamında kullanılmıştır. Aynı şekilde جِهَة ve بَيْتٌ/نَاقَةٌ sözcükleri de kible anlamlarına gelmektedir. وَجْهُ اللَّهِ yani izafet şeklinde gelmesi ise تِطْكَ "بَيْتٌ/نَاقَةٌ" örneklerinde olduğu gibi teşrif içindir (es-Sa'lebî, 2002, C. I, s. 263). Dolayısıyla ayetin mealinde "Her nereye dönerseniz dönün orada Allah'a gidilecek/varılacak bir yol" vardır. Her tür koşulda Allah'ın rızasını kazanmanın mutlaka bir yolu ve imkânı vardır (Ebu'l'Azam, 2013, C. VI, s. 3508.). Türkçede ise kible sözcüğü "Kâbe'nin bulunduğu yön" anlamına gelmektedir (Akalin ve Diğerleri, 2001, s. 1404).

4. وَجْه Sözcüğünün Deyimsel Kullanımları

Arapçası "ta'bir ıstılâhî" olan deyim (Husamu'd-Dîn, 1985, s. 10) bir duyguyu, düşünceyi veya olayı daha zengin ve etkili bir biçimde anlatmak amacıyla çoğunlukla kendi anlamı dışında kullanılmak üzere en az iki kelimenin bir araya gelmesiyle kalıplaşan söz öbeğidir (Yurtbaşı, 2013, s. 5; Püsküllüoğlu, 2006, s.7; Davud, 2014, s. 14). Deyimleri oluşturan kelimeler tek tek tercüme

edilmez. Tam aksine içinde yer aldığı söz öbeği ile beraber toplu bir şekilde tercüme edilmelidir (Ğurâb, a.g.e., s. 30).

Muhteşem bir edebi hazine olarak Kur'an'da yoğun bir şekilde deyim kullanılmaktadır. Söz konusu bu deyimlerin tespit edilmesi bir hayli çaba gerektirmektedir. Bu makalede وَجْهٌ sözcüğü ile oluşturulmuş deyimler tespit edilerek anlam bilim bakımından ele alınacaktır. Yapılan taramalar sonucu Kur'an'da وَجْهٌ kelimesi ile oluşturulan toplam on dokuz tane deyimsel ifade tespit edilmiştir.

Yüzün Ak Olması

﴿وَأَمَّا الَّذِينَ ابْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ فَفِي رَحْمَةِ اللَّهِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾

"Yüzleri ağaranlara gelince, onlar Allah'ın rahmeti içindedirler; orada onlar ebedi kalacaklardır (Ali 'İmrân 3/107)."

Değerlendirme: Araplarda beyaz en güzel ve iç açıcı renk kabul edilir (El-İsfehânî, a.g.e., C. II, s. 130). Yüz kelimesi insanın sevinç, mutluluk, acı, keder, neşe, yorgunluk ve istekli olma gibi vasıfların yansıdığı organ olduğu için "yüzün beyaz ve aydın olması", "mutluluk ve sevinç"ten kinaye olarak kullanılır. Nitekim Arapçada الْوَجْهُ أَبْيَضٌ deyimini "o yüzü ak yani mutlu bir kimsedir" anlamına gelmektedir (Ebu's-Su'ûd, a.g.e, C. II, s. 69). Aynı şekilde Türkçede de "mutluluk ve sevinç" duyguları "yüzü gülmek, zil takıp oynamak, etekleri zil çalmak, sevinçten uçmak, ağzı dört köşe olmak, ağzı kulaklarına varmak, ayakları yerden kesilmek, ayakları yere basmamak, bastığı yeri bilmemek, bayram etmek, çocuk gibi sevinmek" deyimleri kullanılmaktadır (Yurtbaşı, a.g.e., s. 198). Türkçede "yüzü ak" deyimini ise "suçu ve utanılacak bir durumu olmayan kimse" anlamında kullanılır (Akalin ve Diğerleri, a.g.e., s. 2636).

Yüzün Kara Olması

﴿فَأَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ أَكْفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ﴾

"Yüzleri kararanlara "İman ettikten sonra kâfir mi oldunuz? Öyleyse inkâr etmiş olmanız yüzünden tadın azabı!" (denir) (Ali 'İmrân 3/106)."

Değerlendirme: Siyah rengi Araplar nezdinde "kara ve karamsarlığı" simgeleyen bir renk olarak bilinir. Dolayısıyla istenmeyen ve kötü durumlarda "insanın üzülmeye ve üzgün olması" kinaye yoluyla "yüzün kararması ve siyah olması" şeklinde kullanılır (El-İsfehânî, a.g.e., C. II, s. 130). Türkçede üzgün ve mutsuz olma durumları "yüzü asılmak, yüzü düşmek, yüzünden/suratından düşen bin parça, çehre çatmak, surat asmak, surat ekşitmek, yüzü sirke satmak, yüzünü buruşturmak, yüzünü ekşitmek" deyimleri ile ifade edilir (Türk Dil Kurumu). Diğer taraftan "yüzü kara" deyimini ise "utanacak bir durumu olan kimse" için kullanılır (Akalin ve Diğerleri, a.g.e., s. 2636).

Kendini Adamak

﴿وَأَنْ أَقِمَّ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾

"Ve yüzünü hak dine çevir ve sakın müşriklerden olma (Yunus 10/105)."

Değerlendirme: أَقَامَ fiili "bir şeyi ayakta tutmak, hakkıyla yerine getirmek, gözetmek, koruyup kollamak, düzeltip doğrultmak, kaldırıp dikmek, sürdürmek ve kıymetlendirmek" anlamlarına gelmektedir (El-İsfehânî, a.g.e., C. II, s. 269). Burada إِقَامَةُ الْوَجْهِ deyimsel ifadesi istiare yoluyla "kendini her şeyden soyutlayarak ve bütünüyle bir şeye vermek" demektir (Müzzemmil 73/8). Bu da kinaye yoluyla "kendini büsbütün Allah'ın emirlerine ver/ada" demektir (İbn 'Âşûr, a.g.e., C. II, s. 303).

Türkçede "bir şeye adanmak" deyimini "bir şeyle yoğun olarak ilgilenmek, tahsis etmek, ayırmak" anlamlarına gelmektedir (Akalin ve Diğerleri, a.g.e., s. 26).

Kendini Teslim Etmek

﴿ بَلَىٰ مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴾

"Bilakis, kim güzel niyet ve davranış sahibi olarak kendini Allah'a teslim ederse rabbinin katında onun mükafatı vardır. Öylelerine korku yoktur, onlar üzülmeyecekler de (Bakara 2/112)."

Değerlendirme: أَسْلَمَ "terk etti, bıraktı, teslim oldu, boyun eğdi, tabi oldu" anlamlarında olup "yüzünü Allah'a teslim etmek" ibaresi "kişinin kendisini Allah'ın emirlerine teslim etmesi ve Allah'ın emirlerine sınıksız sarılmasından kinayedir. Nitekim إِسْلَامٌ "silah bırakıp karşı koymaktan vazgeçmek" anlamına gelmektedir (İbn 'Âşûr, a.g.e., C. I, s. 673). Dolayısıyla Müslüman olmak demek kişinin şeytanın silahlarını temsil eden heva ve hevesini terk edip Allah'ın emir ve yasaklarını ihtiva eden kopmaz vahiy ipine (Ali 'İmrân 3/103) sınıksız sarılması demektir (A'râf 7/170).

﴿ إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴾

"Ben, hanif olarak, yüzümü, gökleri ve yeri yoktan yaratan Allah'a çevirdim ve ben müşriklerden değilim (En'âm 6/79)."

وَجَّهَ "tahsis etti, yöneldi, tarafına döndü" anlamlarında olup وَجْهٌ sözcüğü ile bir araya gelerek deyimleşmiştir. "Yüzünü Allah'a çevirmek" ibaresi "bir kimsenin her şeyden soyutlanarak kendisini/benliğini/hayatını bir büsbütün olarak Allah'ın emirlerine amade kılmasından" kinayedir (İbn 'Âşûr, a.g.e., C. III, s. 202). Bir kimsenin kendisini ve hayatını bütün samimiyeti ile Allah'a adanmasıdır (Ebû Hayyân, a.g.e., C. II, s. 427).

Allah'ın Rızası/Hoşnutluğu

﴿ إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكْرًا ﴾

"(Ve şöyle derler:) "Biz sizi Allah rızası için doyuruyoruz; sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür bekliyoruz (İnsân 76/9)."

Değerlendirme: Bu ayette geçen وَجْهٌ sözcüğü mecazen "Allah'ın rızası/hoşnutluğu/memnuniyeti ve sevap/mükâfat" anlamlarına gelmektedir (el-Hatîb, C. I, s. 724). Nitekim "Allah'ın rızası" her hangi bir eylemin kabul olmasında temel ölçüttür (Mâide 5/27).

Büsbütün Yüz Çevirmek

﴿فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلَىٰ وَجْهِهِ﴾

"Öyle ki kendisine bir iyilik denk gelirse bundan pek memnun olur, ama başına bir imtihan sıkıntısı gelse hemen yüz çevirir (Hâc 22/11)."

Değerlendirme: Lafzen "yüzüstü döndü" anlamındaki bu ibare Arap dilinde bir deyimdir. وَجْه sözcüğü parça-bütün ilişkisinden bütünü kastederek "yüzüstü" yerine "büsbütün/bütünüyle yüz çevirmek/dönmek" anlamına gelmektedir (Esed, 2000, s. 669). Türkçede ise "dönmek" anlamına gelen "yüz geri etmek" deyimini kullanılmaktadır (Doğan, 2014, s. 1867).

Özel İlgi Göstermek

﴿أَقْتُلُوا يُوسُفَ أَوْ اطْرَحُوهُ أَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ﴾

"Yusuf'u öldürün veya onu (uzak) bir yere atın ki babanızın teveccühü yalnız size kalsın. Ondan sonra da (tövbe ederek) salih kimseler olursunuz (Yusuf 12/9)."

Değerlendirme: Bu ayetteki وَجْه sözcüğü "sevgi, ilgi-alaka, yönelme ve değer verme" anlamlarına gelip خَلَا fiili ile "sevgiyi, ilgi alakayı sadece birine hasretmek" anlamında özel kullanıma sahip bir deyimdir (ez-Zemahşerî, a.g.e., C. II, s. 421). Türkçede ise "çok ilgi göstermek" manasında "yüz vermek" deyimini kullanılmaktadır (Doğan, a.g.e., s. 1868).

Mutlu ve Onurlu Olmak

﴿لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾

"Güzel yapanlara güzellik vardır, daha fazlası da vardır. Onların yüzlerinde ne toz toprak bulaşığı olur ne de aşağılanmışlık izi, işte bunlar cennetlik kullardır, kendileri orada sonsuza kadar kalıcıdır (Yunus 10/26)."

Değerlendirme: قَتَرٌ "toz, siyah duman" (İbn Manzûr, a.g.e., C. VII, s. 239), ذِلَّةٌ ise "aşağılık, horluk, hakirlik, zayıflık" anlamlarına gelip "yüzün toz ve zillet/aşağılık ile kaplı olmaması" ifadesi "mutlu ve onurlu olmak" tan kinayedir (Ebu'l'Azîm, a.g.e., C. I, s. 1602).

Mutsuz ve Onursuz Olmak

﴿وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ﴾

"Birtakım yüzler de o gün toza toprağa bürünmüş ('Abese 80/40)."

Değerlendirme: غَبَرَةٌ "toz, toprak zerrecikleri (İbn Manzûr, a.g.e., C. VI, s. 564)" anlamına gelmekte olup "yüzün toza toprağa bulanması" Araplarda "üzüntü ve kederden kinayedir (er-Râzî, C. I, s. 1220). Çünkü üzüntü ve keder insanın rengini koyulaştırır. Bundan dolayı "üzüntü ve kederi" daha etkili ve canlı bir şekilde ifade etmek için mecazen böyle bir anlatım yöntemine başvurulmuştur.

Basiretin Kapanması

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْتُوا الْكِتَابَ آمِنُوا بِمَا نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَطْمِسَ وُجُوهًا فَنَرُدَّهَا عَلَىٰ أَدْبَارِهَا﴾

"Ey Ehl-i kitap! Biz birtakım yüzleri silip dümdüz ederek arkalarına çevirmeden önce, sizdekini doğrulamak üzere indirdiğimiz kitaba iman edin (Nisâ 4/47)."

Değerlendirme: Ayette geçen طَمَسَ sözcüğü "kaybolmak, yok olmak, gidermek, yok etmek (Ebu'l'Azam, a.g.e., C. III, s.2172)", وَجْه kelimesi ise parça-bütün ilişkisinden göz anlamında kullanılmıştır (Ebû Hayyân, a.g.e., C. III, s. 278). Dolayısıyla "gözlerinizi kör etmek" ifadesindeki körlük, "manevi körlük olup her türlü ahlaki sorumluluk duygusundan mahrum kalmak" anlamına gelmektedir (Esed, a.g.e., s. 905).

Aşırı Üzgün ve Öfkeli

﴿وَتَرَهُمْ ذُلًّا مَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ غَاصِبٍ كَانَمَا أُغْشِيَتْ وَجُوهُهُمْ قِطْعًا مِنَ اللَّيْلِ مُظْلِمًا﴾

"Bunlar aşağılanmışlık içinde yaşarlar, kendilerini Allah'ın cezasından kurtaracak biri de yoktur. Yüzleri sanki kapkaranlık gecenin bir parçasıyla kaplanmıştı (Yunus 10/27)."

Değerlendirme: Ayetteki "sanki kapkaranlık gecenin bir parçasıyla kaplanmıştı" ibaresinde zifiri karanlık elbiseye benzetilmiştir (Ebû Hayyân, a.g.e., C. V, s. 152). Daha önce de geçtiği gibi "siyah" rengi yani buradaki anlamıyla karanlık, Araplarda yüz kelimesi ile bir arada kullanıldığında "keder, hüznün, mutsuzluk ve öfke"den kinaye olarak kullanılmaktadır. Yani "dünya hayatında Allah'ın emir ve yasaklarına aykırı bir hayat yaşayanların ahirette yüzleri gam, keder ve üzüntüden dolayı zifiri karanlık gibi kaskatı kara kesilecektir" demektir.

Onurunu Çiğnemek

﴿فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ لِيَسُؤُوا وَجُوهَكُمْ وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَلِيُتَبِّرُوا مَا عَلَوْا تَتْبِيرًا﴾

"Nihayet ikinci cezalandırma vakti gelince, düşmanlarınız onurunuzu çiğnesinler, daha önce girdikleri gibi yine mescide girsinler ve ellerine geçirdikleri her şeyi yakıp yıksınlar (İsrâ 17/7)."

Değerlendirme: Ayette geçen سَاء sözcüğü "kötü/çirkin olmak, kötüleştirmek, çirkinleştirmek" anlamlarına gelmektedir (El-Vasît, a.g.e., s. 478). Yüz, insan bedeninin en gözde ve insanın halet-i ruhiyesini yansıtan organ olması hasebiyle zaman zaman insanın bizzat kendisi/onuru/şahsiyeti anlamlarına gelmekte olup "yüzünü çirkinleştirmek" ifadesi "bir kimsenin onurunu kırmak/ayaklar altına almak" anlamında kullanılan bir deyimdir (Esed, a.g.e., s. 560). Türkçede "yüzünü kara çıkarmak" deyimini ise "bir kimseyi utandırmak" anlamında kullanılmaktadır (Türk Dil Kurumu).

Teslimiyet Simgesi Yüzler

﴿وَعَنَتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا﴾

"Diri ve her şeyin varlığı kendine bağlı olan Allah'ın huzurunda yüzler hicapla eğilmiştir; zulmü yüklenmiş olan ise hüsrana uğramıştır (Taha 20/111)."

Değerlendirme: عَنَّا sözcüğü "itaat etti, boyun eğdi, teslim oldu, saygıda bulundu ve esir oldu" anlamlarına gelip وَجْهٌ kelimesi ile deyimleşmiştir (İbn Manzûr, a.g.e., C. VI, s. 488). Harfi tercümede "yüzler eğilmiştir" deyimini kinaye yoluyla "herkes Allah'a boyun egecektir, herkes Allah'ın emrine teslim olacaktır" anlamına gelmektedir (eş-Şankîti, C. IV, s. 171).

Yüzlerin Sevinçten Parlaması

{وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاصِرَةٌ}

"Oysa o gün birtakım yüzler mutlulukla parılayacaktır (Kıyâmet 75/22)."

Değerlendirme: Ayetteki نَاصِرٌ sözcüğü "parlıyor" anlamında olup mutluluktan kinaye olarak يَبْضُرُ وَجْهَهُ "yüzü parlıyor/gülüyor" deyimini kullanılmaktadır (El-İsfehânî, a.g.e., C. II, s. 435). Türkçede de "yüzü gülmek" deyimini mevcut olup "sevinci yüzünden belli olmak" anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu).

Yüzlerin Üzüntü ve Kederden Asık Olması

{وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌ}

"Bir kısım yüzler ise o gün sararıp solacaktır (Kıyâmet 75/24)."

Değerlendirme: بَسَرَ "yüzünü/suratını astı, yüzünü ekşitti, kaşlarını çattı (İbn Manzûr, a.g.e., C. I, s. 415)" anlamlarında olup بِاسِرٌ الْوَجْهَ "asık suratlı" deyimini başına gelecek büyük bir musibetten dolayı "aşırı üzüntü ve keder"den kinayedir (Ebu'l'Azm, a.g.e., C. I, s. 606). Türkçede ise "asık suratlı, yüzü asık ve eğri çehreli" deyimleri "hoşnutsuzluğunu, kızgınlığını yüzüne sert bir anlam vererek belirten, öfkeli görünümlü yüzü olan" kimse anlamına gelmektedir (Akalin ve diğerleri, a.g.e., s. 26).

Sevinçle Gülen Yüzler

{وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُّسْفِرَةٌ}

"O gün birtakım yüzler ışık saçar ('Abese 80/38)."

Değerlendirme: Ayetteki مُسْفِرَةٌ sözcüğü "açık, açan, gösteren" anlamında olup وَجْهٌ kelimesi ile deyim olarak kullanılır (El-Humsî ve Danâvî, a.g.e., s. 506). Harfi tercümede "Yüzü açık" anlamındaki bu deyim kinaye yoluyla "mutlu ve sevinçli kimse" anlamına gelmektedir. Türkçede ise "her bakımdan ahlaklı, temiz ve namuslu" anlamlarında "alnı açık, yüzü pak ve yüzü ak" deyimleri bulunmaktadır (Doğan, a.g.e., s. 55).

Yüzlerin Teslimiyeti

{وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ}

"O gün kimi yüzleri zillet kaplamıştır (Gâşiye 88/2)."

Değerlendirme: Ayette geçen خَاشِعَةٌ sözcüğü "zelil, boyun eğen, teslim olan ve (toprak için) kuru" anlamlarına gelmektedir (Ebu'l'Azm, a.g.e., C. II, s. 1400). Dolayısıyla "gözlerin boyun

eğmesi/teslimiyeti" deyimini parça-bütün ilişkisi ile "insanın mahkeme-i kübrada hâkimler hâkimi Allah'ın huzurundaki derin teslimiyeti" anlamına gelmektedir (Hûd 11/45; Tîn 95/8).

Mutluluktan Parıldayan Yüzler

{وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاعِمَةٌ}

"O gün kimi yüzler de mutludur (Ğâşiye 88/8)."

Değerlendirme: Ayette geçen نَاعِمَةٌ sözcüğü نَعِمَ/نَعِمَ fiilinin ism-i failidir. Arapçada نَعِمَ/نَعِمَ fiili "yumuşak oldu, parladı, iyi oldu, sevindi ve mutlu oldu" anlamlarına gelmektedir (El-Vasît, a.g.e., s. 974). Türkçedeki nimet kelimesi de aynı kökten olup "yüzlerin parıldaması" deyimini çeşitli nimetlere kavuşmanın sonucunda meydana gelen "sevinç ve mutluluk" duygusundan kinayedir. Türkçede ise "ferahlamak, sevinmek ve ferahlık verici bir hal meydana gelmek" anlamında "yüzü gülmek" deyimini bulunmaktadır (Doğan, a.g.e., s. 1868).

Yüzdeki Secde İzi

{سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ}

"Secdenin tesiriyle yüzlerine simaları oturmuştur (Fetih 48/29)."

Değerlendirme: سِيمَا sôzcüğü "yüz, özellik, alamet ve nişan (Ebu'l'Azîm, a.g.e., C. III, s. 1912)" anlamlarına gelip Türkçede de "insan, yüz, tip ve kimse" anlamlarında kullanılmaktadır (Akalin ve diğçerleri, a.g.e., s. 2114). Yüzde bulunan "sima" namaz kılanların tanınmasını sağlayan secdeden meydana gelen maddi iz, yüzdeki nur ve yüz işareti şeklinde yorumlanmıştır (Karaman ve Diğçerleri, a.g.e., C. V, s. 82). Yüz kelimesi ile ifade edilen birçok yerde geçtiğı gibi bu ibarede de müminlerin alamet-i farikaları olarak yüzlerinde belirecek olan maddi veya manevi iz vurgulanmaktadır.

Yüzü Koyun Yürümeç

{أَفَمَنْ يَمْشِي مُكِبًّا عَلَى وَجْهِهِ أَهْدَىٰ أَمَّنْ يَمْشِي سَوِيًّا عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ}

"Şimdi, (düşünün, önünü görmeden) yüzüstü sürünen mi hedefe erişir, yoksa doğru yolda düzgün yürüyen mi (Mülk 67/22)?"

Değerlendirme: Ayette geçen عَلَى وَجْهِهِ مُكِبًّا ibaresi bir deyim olup "kâfirin veya müşriğın zihinsel dünyasının karmaşıklığı sonucu tutarsız ve çelişkili bir hayat yaşaması"ndan kinayedir. Çünkü ruhen koyu karanlıklar içerisinde olan kâfir veya müşrik, engebeli bir yolda düşce kalka yol almaya çalışın kör bir kimsenin durumuna benzer. Dolayısıyla bu deyimsel ifade, "imanın yol gösterici rehberliğinden ve manevi basiretten mahrumiyeti" tasvir etmektedir (Ebû Hayyan, 2001, C. VIII, s. 297).

5. Modern Arapçadaki Deyim ve Kalıp İfade Biçimindeki Kullanımları

حُرٌّ أَلْوَجْهِ: Özgür, hür (El-Humsî ve Danâvî, a.g.e., s. 1185)

أَدَارَ وَجْهَهُ عَنْ: Yüz çevirmek (Ebu'l'Azîm, a.g.e., C. IV, s. 3508)

- وُجُوهُ الْقُرْآنِ: Kur'an lafızlarının çok anlamlılığı (El-Humsî ve Danâvî, a.g.e., s. 1185)
- أَغْلَقَ الْبَابَ فِي وَجْهِهِ: Yüzüne kapıyı kapatmak, kabul etmemek, reddetmek (Ebu'l'Azam, a.g.e., C. IV, s. 3508)
- مَضَى عَلَى وَجْهِهِ: Amaçsız/hedefsiz yürümek (El-Humsî ve Danâvî, a.g.e., s. 1185)
- صَانَ مَاءَ وَجْهِهِ: Saygınlığını korumak, onurunu kırmamak (Ebu'l'Azam, a.g.e., C. IV, s. 3508)
- أَخْلَقَ وَجْهَهُ: Saygınlığına gölge düşürmek, onurunu ayaklar altına almak (Dâvud, 2014, C. I, s. 114)
- سَوَّدَ اللَّهُ وَجْهَهُ: Allah onun yüzünü karartsın (kötü dilek ifadesi) (El-Humsî ve Danâvî, a.g.e., s. 1185)
- رَجُلٌ ذُو وَجْهَيْنِ: İkiyüzlü (Ebu'l'Azam, a.g.e., C. IV, s. 3508)
- وَجْهًا لَوْجًا: Yüz yüze (Dâvud, a.g.e., C. III, s. 1452)
- بَيَّضَ اللَّهُ وَجْهَهُ: Allah onun yüzünü ağartsın (iyi dilek ifadesi) (El-Humsî ve Danâvî, a.g.e., s. 1185)
- ضَلَّ عَنْ وَجْهِهِ: Hedeften sapmak, amacının dışına çıkmak (Ebu'l'Azam, a.g.e., C. IV, s. 3508)
- وَجْهَهُ نَظْرًا: Bakış açısı, görüş (Dâvud, a.g.e., C. III, s. 1453)
- لَبِيضًا وَجْهَهُ: İyi bir iş yaparak adı duyuldu; اِسْوَدَّ وَجْهَهُ : Kötü bir iş yapıp saygınlığını yitirdi (Mutçalı,1995, s. 966)
- وَجْهًا صَبُوحًا/طَلُوقًا/مُشْرِقًا/مَلِيحًا/وَضَاحًا: Asık Suratlı; وَجْهًا قَبِيحًا/مُنْتَجِهِمُ/مُقَطَّبًا/مُعَكَّبًا: Yüzü parlıyor, güler yüzlü (Kaykânû, 2002, s. 205)
- كَالِحَ الْوَجْهِ: Yüzü asık; تَطَلَّقَ وَجْهَهُ بِاِتِّسَامَةٍ: Yüzü gülmek; جَعَدَ وَجْهَهُ: Yüzünü buruşturmak (Mutçalı, 2004, s. 1028)

6. Sonuç

"وَجْهٌ" sözcüğünün kelime ve deyim düzeyinde anlam bilim bakımından incelendiği bu makalede, bütün türevleri ile beraber yaklaşık yetmiş sekiz defa geçtiği tespit edilmiştir. Sözcük düzeyinde toplam sekiz farklı anlamda kullanılmış olan "وَجْهٌ" kelimesi, yaklaşık on sekiz tane deyim veya kalıp ifade içerisinde geçmektedir.

Bu sözcüğün en temel anlamı, organ olarak "yüz ve çehre"dir. Diğer taraftan, bu kelime gerçek ve mecaz yoluyla Kur'an'da "yüz, yön, baş/başlangıç, doğru/gereğince, rıza/hoşnutluk/memnuniyet, ilgi/alaka, zat/kendi ve kible" anlamlarında kullanılmıştır.

Bu kelime bazı sözcüklerle bir araya gelerek çeşitli deyimsele kullanımlara da sahiptir. "Yüzün ak olması, yüzün kara olması, kendini adamak, kendini teslim etmek, Allah'ın rızası/hoşnutluğu, büsbütün yüz çevirmek, özel ilgi göstermek, yüzün zillet kaplaması, yüzün toz toprakla kaplanması, basiretin kapanması, yüzün gecenin zifiri karanlığına bürünmesi, onurunu çiğnemek, yüzlerin boyun eğmesi, yüzlerin sevinçten parlaması, yüzlerin üzüntü ve kederden asık olması, yüzü açık, yüzlerin teslimiyeti, mutluluktan parıldayan yüzler ve yüzdeki secde izi" deyimleri

bunlardandır. Öte yandan Modern Arapçada da "وَجْه" sözcüğü ile oluşturulan pek çok deyim olduğu tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

1. ‘Abdulbâkî, M.F. (2007). *El-Mu‘cemu’l-Mufehres li elfâzi’l-Kur‘ani’l-Kerîm*. Kâhire: Dâru’l-Hadîs.
2. Akalın, Ş.H. ve diğerleri. (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
3. Aksan, D. (2016). *Anlam bilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
4. Aksoy, Ö. A. (2015). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp Yayınları.
5. Asutay, M.M. (2013). *Arap Anlambilimi ve Arap Anlambiliminin el-Hasâis’teki Temelleri*. Erzurum Atatürk Ü. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
6. Cevizci, A. (2013). *Felsefe Ansiklopedisi*. İstanbul: Etik Yayınları.
7. Çekin, A. ve Gören, M. (2014, Bahar). *Dil Bilimi ve Kelime Semantiğinde Bazı Türkçe Kelimelerin Çeşitli Anlam Değişmeleri*, 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi, C. II, Sayı:4, ss. 94-102.
8. Davud, M.M. (2014). *El-Mu‘cemu’l-Mevsû‘iyyu li’t-Ta‘bîri’l-İstîlâhiyyi fi’l-Luğati’l-‘Arabiyye*. (3 cilt) Kâhire: Dâr Nehde.
9. Doğan, M. (2014). *Doğan Büyük Türkçe Sözlük*. Ankara: Yazar Yayınları.
10. Ebû Hayyan, M. (2001). *Tefsîru’l-Bahri’l-Muhît*. Beyrût: Dâru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye.
11. Ebu’l-‘Azam, A. (2013). *Mu‘cem el-Ganiyyu’z-Zâhir*. (4 cilt) Ribât: Muessesetu’l-Gani li’n-Neşr.
12. Ebu’s-Su‘ud, M.M. *İrşâd’ul-‘akli’s-selîm İlâ mezâyâ’l-Kur‘an’il-Kerîm*. Beyrût: Dâru İhyâi Turâsi’l-‘Arabî.
13. Efendi, M.A. (2014). *Kâmûsu’l-Muhît Tercümesi*. (M. Koç ve E. Tanrıverdi, Çev.) İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
14. El-Hatîb, M.M.A. *Evdahu’t-Tefâsîr*. Kahire: el-Metbe‘atu’l-Mısıriyye.
15. El-Humsî, A.S.ve Danâvî, S.A. (2015). *er-Râfid Mu‘cemu’n-Nâsiyeti’l-Lugavî, Trâblus*. el-Muessesetu’l-Hadîse li’l-Kutub.
16. El-İsfehânî, R. *Mufredât Elfâz el-Kur‘an*. Şam: Dâr Kalem.
17. Er-Râzî, M. *Tefsîru’l-Fahri’r-Râzî*. Dâr İhyâi’t-Turâsi’l-‘Arabî.
18. Esed, M. (2000) *Kur‘an Mesajı Meal-Tefsîr*. (C. Koytak, A. Ertürk Çev.) İstanbul: İşaret Yayınları.
19. Es-Sa‘Lebî, A. (2002). *el-Keşf ve’l-Beyân*. Beyrût: Dâr İhyâi’t-Turâsi’l-‘Arabî.
20. Eş-Şankîti, M. E. *Eadvâu’l-Beyân*.
21. Ez-Zemahşerî, C. (2009). *Tefsîru’l-Keşşaf ‘an Hakâik-i Ğavamid-i-Tenzîl ve ‘Uyûn’il-Ekâvil fi Vucûh’it-Te’vil*. (4 cilt) Beyrut: Dâru’l-Kitabi’l-‘İlmiyye.
22. Husamu’d-Dîn, K. Z. (1985). *Et-Ta‘bîr el-İstîlâhî*. Kahire: Mektebetu’l-Encelû el-Mısıriyye.
23. İbn ‘Âşûr, M. T. (1997). *Et-Tahrîr ve’t-Tenvîr*. Tunus: Dâr Suhnûn li’n-neşr ve’t-tevzî‘.
24. İbn Manzûr, M.M. (2013). *Lisânu’l-‘Arab*. (10 cilt) Kahire: Dâru’l-hadîs.
25. Karaman, H. ve Diğerleri. (2007). *Kur‘an Yolu Türkçe Meal ve Tefsîr*. (5 cilt) Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
26. Kaykânû, A. B. (2002). *Mu‘cemu’t-Te‘âbir*. Beyrût: Mektebe Lubnân.
27. Komisyon. (2008). *El-Mu‘cem el-Vesît*. Mısır: Mektebu’s-Şurûk ed-Devliyye.
28. Mutçalı, S. (1995). *Arapça Türkçe Sözlük*. İstanbul: Dağarcık Yayınları.
29. Mutçalı, S. (2004). *Türkçe Arapça Sözlük*. İstanbul: Dağarcık Yayınları.
30. Püsküllüoğlu, A. (2006). *Türkçe Deyimler Sözlüğü*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
31. Sarı, M. *El-Mevârid Arapça-Türkçe Lûgat*. İstanbul: İpek yayınları.
32. Teyfur, M. (2016). *Ebû Hâtim er-Râzî ve Kitâbu’z-Zîne Adlı Eserinin Arap Anlambilim Tarihindeki Yeri ve Önemi*. Uludağ Ü.: Yayınlanmamış Doktora Tezi.
33. TÜRK DİL KURUMU, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_atasozleri&view=atasozleri
34. Yazır, E.M.H. *Hak Dini Kur‘an Dili*. (İ. Karaçam ve Diğerleri Sad.) (10 cilt) İstanbul: Hikmet Neşriyat.
35. Yurtbaşı, M. (2013). *Sınıflandırılmış Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: Excelence Publishing Yayınları.